

Dvostruko viđenje svijeta i života - Vid Došen "Aždaja Sedmoglava" - Matija Mažuranić "Pogled u Bosnu"

Par, Antonia

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:781321>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

ANTONIA PAR

**DVOSTRUKO VIĐENJE SVIJETA I ŽIVOTA
VID DOŠEN *AŽDAJA SEDMOGLAVA* I
MATIJA MAŽURANIĆ *POGLED U BOSNU***

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

ANTONIA PAR
JMBAG: 0009067494

Dvostruko viđenje svijeta i života
Vid Došen *Aždaja sedmoglava* i
Matija Mažuranić *Pogled u Bosnu*

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost
Mentorica: dr. sc. Estela Banov, prof.

Rijeka, 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. STRUKTURA RADA	4
3. KRŠĆANSKI EP	6
3.1. PROSVJETITELJSTVO - NOVO DOBA	7
3.2. VID DOŠEN - PROSVJETITELJ SVOGA NARODA	9
3.3. <i>AŽDAJA SEDMOGLAVA</i>	11
3.4. SLAVONSKI SVAKODNEVNI GRIJESI	13
3.5. DOŠENOV TEMELJNI MOTIV	15
4. PUTOPISNA PROZA	18
4.1. MATIJA MAŽURANIĆ	19
4.2. PUTOPIS KAO KNJIŽEVNA VRSTA	20
4.3. <i>POGLED U BOSNU</i> - OBILJEŽJA	22
4.4. SVIJET TURCIZAMA I STILSKE OSOBINE	25
4.5. LJUBAVNA PRIČA	31
4.6. MUSLIMANSKI OBIČAJI I KULTURA	32
5. ZAKLJUČAK	35
6. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI	37
7. LITERATURA	39

1. UVOD

U radu ćemo analizirati dva djela hrvatske književnosti – *Aždaju sedmoglavu* i *Pogled u Bosnu*. Prvo je djelo spjev, a drugo pripada kategoriji putopisa. Iako se djela po tome razlikuju, oba su se autora bavila odnosom islama i kršćanstva. Vid Došen je u *Aždaji sedmoglavoj* mnogo radikalniji, oštrij i borbeniji. Spomenuti je spjev napisao s ciljem podizanja života na viši stupanj u kojem će prevladati moral, dobrota i radišnost.

Matija Mažuranić ima staloženiji pristup, odlazi na put u Bosnu s ciljem otkrivanja novog i drugačijeg života. Susretao se i s kršćanima i s Turcima, upoznao njihove običaje i tradiciju te je sve uspješno pretočio u svoje djelo koje je napisao hrvatskim jezikom, razumljivim za svoj narod.

Od samoga postanka svijeta i čovjeka, postoje i različiti običaji, kulture, tradicije, religije... Učenje i prihvaćanje različitosti čini nas bogatijima i potpunijima. Društvo je zaista raznoliko, a te su razlike na nekim područjima jače ili slabije naglašene te snažne. Ipak, gledajući globalno, religija i tradicija poštuju se na vrlo visokoj razini. Staviti ćemo naglasak na ova dva elementa jer čine središnji dio u svačijem životu. Tradicija se usvaja formalnim i neformalnim obrazovanjem i životom u zajednici.

Nastojat ćemo pokazati koliko su religija i tradicija važne za razvoj čovjeka, kako vanjski, tako i unutarnji. Riječ je o nečemu što spaja jedan narod u cjelinu i po čemu je taj isti narod prepoznatljiv u cijelome svijetu. Upravo je u tome bogatstvo čovječanstva – razlike nas spajaju i uče kako biti čovjek. Nažalost, danas svjedočimo brojnim istupima i tragedijama jer je čovjek zaboravio biti čovjek. Zaboravio je svoju tradiciju i zanemario svoju vjeru.

Književnost nas podsjeća na naslijeđe naših književnika. Čitajući i proučavajući prošlost, možemo se prisjetiti koliko su religija i kultura važne. Osim prisjećanja, možemo i naučiti nešto novo. Možemo upoznati druge kulture i ljude te se barem na taj način povezati s njima, kao i oni s nama.

Prošla ćemo vremena dozvati putem dvaju književnih tekstova povezanih problematikom suodnosa dvaju svjetova, dviju kultura i dviju religija. Riječ je o djelima *Aždaja sedmoglava* Vida Došena i *Pogled u Bosnu* Matije Mažuranića. Pokušat ćemo uspostaviti cjelovitu i jasnu sliku načina života kršćana s jedne strane, te muslimana s druge. Riječ je o kompleksnoj i zanimljivoj tematici. Radi se o dvije velike religijske skupine koje u sebi kriju mnogo toga, a isto tako je riječ o dva velika hrvatska autora koji su svojim djelima zadužili našu književnost. Svatko je na svoj način dao osobni pečat.

Vid Došen bio je okupiran seljacima u Slavoniji, htio ih je potaknuti na rad i učenje, ali i na borbu za svoj dom. Oštro je kritizirao mladež koja je uživala u dokolici, ljenčarenju i besposličarenju. Nije se mogao pomiriti s činjenicom da Slavonija propada kao regija, a da ljudi za to ne mare. Izgubio se osjećaj domoljublja, ljudi su se ogriježili u mnogim stvarima, a stranac je iskoristio situaciju.

Matija Mažuranić, potomak velike hrvatske obitelji putuje u nepoznatu Bosnu opasnim putem, ali uz pomoć drugih ljudi koje susreće, sretno stiže do svog cilja. Za Mažuranića je Bosna pravo otkriće, zemlja koja ima mnogo toga za ponuditi. Naglasak je stavljen na muslimane i njihove običaje, osobito religiju koja im je iznimno važna.

Aždaja sedmoglava i *Pogled u Bosnu* djela su koja su nam ponudila čitavu paletu novih saznanja o prošlosti koja bismo mogli upotrijebiti i danas. U djelima se često spominju Turci. Razlog tome vrlo je jednostavan. Naime, Turci su niz stoljeća predstavljali jednu od najjačih i najvećih svjetskih velesila. Na našim su prostorima ostavili mnogo svojih tragova, a gotovo su uvijek prikazani kao naši najveći religijski neprijatelji koji su htjeli iskorijeniti kršćanstvo. Ujedno, prikazani su i kao narod koji njeguje loše životne navike, a koje je kasnije preuzeo i naš narod, posebice u Slavoniji.

2. STRUKTURA RADA

Bavit ćemo se analizom dvaju književnih djela. Posvetit ćemo se svakom djelu posebno kako bismo dobili što bolji uvid u kršćanski, odnosno muslimanski svijet iz različitih perspektiva. Cilj našega istraživanja bilo je upoznavanje i uspoređivanje dvaju različitih svjetova. Naglasak ćemo staviti na religiju, odnosno tradiciju, kulturu i običaje što smo prethodno proučavali i analizirali u dva seminarska rada. Tijekom tih prvotnih analiza koristili smo određenu literaturu koja nam je umnogome pomogla u upoznavanju, učenju i razumijevanju novih pojmova. Pored te literature, temelj i osnovicu ovoga rada činit će analizirana djela – *Aždaja sedmoglava* i *Pogled u Bosnu*. Nakon što ih povežemo u cjelinu, naposljetku ćemo suprotstaviti i usporediti razlike i sličnosti.

Započet ćemo osvrtom na Vida Došena i njegovo djelo *Aždaja sedmoglava*. Nastojat ćemo utvrditi i potvrditi kršćansku religiju u odnosu na način života kršćana. Došen je u svom djelu revoltiran običajima Slavonaca koji propadaju bez da pokušaju išta promijeniti. Ovo djelo možemo shvatiti kao opomenu za brojne generacije u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Egzotični i tajanstveni ton prizvat ćemo djelom Matije Mažuranića *Pogled u Bosnu*. Naime, riječ je o putopisu u kojem je Mažuranić svojim zapisom otvorio vrata u jedan drugačiji, nepoznati svijet. Iako neuk, Mažuranić je točno znao na koji će način privući čitateljevu pozornost.

Osim djela, valja istaknuti i usporediti dvojicu spomenutih književnika. Obojica su ostvarila jedinstveni pečat u svojim djelima. Mogli bismo reći kako je Došen mnogo oštrij i radikalniji u svom nastupu, dok nas Mažuranić oduševljava mirnim tonovima i neponovljivim krajolicima te ljudima. Došen nas poziva u kršćanski svijet te svoje djelo temelji na ljudskim grijesima.

Ta nas činjenica podsjeća na djelo Andrije Kačića Miošića *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* čija je uloga također bila prosvjetiteljska. Miošić je,

baš kao i Došen nastojao upozoriti svoj narod i potaknuti ih na istinu, marljivost, radišnost i plemenitost (vidi Musa, 2006: 249.).

Tijekom analiziranja književnih djela, naišli smo na pregršt zanimljivosti. U shvaćanju prisutnih elemenata, pomogla nam je stručna literatura, a kao glavno polazište istaknut ćemo djela *Aždaja sedmoglava* i *Pogled u Bosnu*. Proučavajući tematiku, uvidjeli smo kako je ostalo još mnogo teorijskog i praktičnog prostora za istraživanje i analiziranje iste iz različitih perspektiva. Obojica su autora predano radila za svoj narod, ne samo u svoje vrijeme, već i za generacije budućnosti.

3. KRŠĆANSKI EP

Kršćanstvo je najpoznatija i jedna od najraširenijih svjetskih religija. Opće je poznato kako su kršćani oduvijek bili mučenici i proganjani. S druge su pak strane i oni bili ti koji su proganjali i uništavali druge.

Prije navođenja odabranih djela, moramo spomenuti dva djela koja su izuzetno važna za našu književnost i prethodnici kršćanskoga epa. Radi se, dakako, o Marulićevoj *Juditi* te Gundulićevom *Osmanu*. Gundulić opisuje kraj vladavine Osmana, turskog vladara, dok *Judita* predstavlja neopisivu žrtvu i hrabrost žene koja spašava svoj narod od strašnog i oholog Holoferna. Oba djela imaju gotovo identičnu poruku – pobjeda dobra, istine i pravde nad neprijateljima. Marulić i Gundulić su otvorili put novim generacijama, ali i osnažili kršćanstvo. Nastojali su osvijestiti svoj narod i dokazati im važnost dobrote, htjeli su ukazati kako je potrebno braniti svoju vjeru, kulturu, baštinu, svoj narod i svoj identitet.

Došen je napisao ep *Aždaja sedmoglava* kako bi ukazao na grijehe čovječanstva, ponajprije na grijehe jednog običnog, malog, jadnog slavonskog sela. Tema epa je usko vezana uz kršćanski svjetonazor i religioznost. Točnije, riječ je o pučko-prosvjetiteljskom epu u kojem autor progovara o sedam smrtnih grijeha – oholost, lakomost (neumjerenost u jelu i piću), nenavidost (zavist), proždrljivost, srditost, bludnost i lijenost. I upravo na taj način Došen upire prstom u narod, u sve društvene slojeve, te iznosi moralne i društvene probleme slavonskoga sela. Bez obzira na religiju, čovjek ima svoje pozitivne i negativne strane, točnije ima snagu, ali i slabosti. Poroci su mnogima uništili živote, ali iz razloga što je čovjek izgubio vjeru u sebe, svoje unutarnje *ja*. Poroci potom prelaze u teški grijeh koji sa sobom nosi jednake posljedice, bilo da je riječ o životu u gradu ili selu.

Iz navedenoga je vidljivo na koga je i u koje je vrijeme autor epa ciljao. Običnim je ljudima želio ukazati na njihove pogreške, ali im je ponudio priliku

kako ih ispraviti i živjeti s vjerom. Prosvjetiteljstvo je pak idealno vrijeme za nove početke. Spojem ova dva elementa, Došen je pokušao djelovati na svoje ljude iz dva smjera te ih usmjeriti na pravi put.

3.1. PROSVJETITELJSTVO – NOVO DOBA

Prosvjetiteljstvo je period u kojem se čovjeka pokušava podučiti pravim životnim vrijednostima.

Razdoblje koje se vraća znanju, učenosti, intelektualnosti i razumu. Poseban se naglasak stavlja na rad, što znači da se svaki čovjek, neovisno o položaju, može uzdići jedino marljivim i poštenim radom. Da bi u tome uspio valja se obrazovati što je posebno naglašavao i sam Došen. U prvome je planu razum, a osjećaje je trebalo zanemariti. Ljude je trebalo upozoriti na pogreške, ali im pružiti i optimizam u bolje sutra.

Bolje sutra je bilo teško, gotovo nemoguće uspostaviti na području Hrvatske. Dok je u Europi vladao mir, pozitivno gledanje na svijet, u nas je u tišini sve propadalo. Bio je to prilično tužan period za našu zemlju jer su Hrvati bili razjedinjeni, njihova je nacionalnost počela gubiti značenje. Radili su za strance i njihove interese. Točnije, bili su iskorištavani.

Stanje u znanosti i školstvu bilo je još teže jer je bilo vrlo malo onih koji su bili učeni i uopće pismeni. Zbog toga su tadašnji književnici, pa i već spomenuti Vid Došen, željeli odgojno i poučno djelovati, biti uz izgubljeni, nerazvijeni i zaostali narod. Cilj je bio obrazovati ljude, ali i probuditi narodnu svijest, prosvijetliti ih. Posebno je teško bilo u Slavoniji jer su cijeli teritorij zauzeli stranci, zemlja je doslovno propadala, a Slavonci su radije bez razmišljanja prihvaćali slatkorječive tuđince ne sluteći da će im apsolutno sve oduzeti i njih ostaviti bez ičega. Ljudi su se prepuštali dokolici, ljenčarenju i

neradu. A kada su shvatili da zapravo umiru sa svojom zemljom, bilo je prekasno jer su se odavno prodali.¹

Dok je ostatak Europe održavao mir, Hrvatska je grcala u tuđim rukama. Slika stvarnosti bila je tužna. Mladi su uživali u neradu, a kada su shvatili koliko griješe, bilo je prekasno. Slavonsko je selo propalo, seljak je gotovo pa u potpunosti uništen. Nad Hrvatskom se doslovno nadvila zla sila. Međutim, Hrvati su je sami dozivali i objeručke prihvatili jer je bilo lakše ne raditi, nego vlastitim znojem i trudom izvući svoju zemlju i svoj dom iz velike krize.

Najtužnija je stavka bila nemogućnost poticanja pismenosti. Mladi su se pokorili drugima, točnije neprijateljima. Odbacili su sve svoje, a nisu slutili kako odbacuju i sebe same. Odbacivanjem sebe i svojega doma, kulture, tradicije, odbacili su svoj identitet. Dopustili su da ih drugi izbrišu, a time su postali poput prozirnih, nepostojećih jedinki.

Došen je, kao i mnogi drugi naši književnici, htio izbjeći takav kraj svoga naroda. Zbog toga im je predstavio *Aždaju sedmoglavu* kao svojevrsno upozorenje i motivaciju za sutra koje ih čeka, a na njima je hoće li to sutra biti njihovo ili tuđe.

¹ Preuzeto s: <http://hrvatskijezik.eu/hrvatska-knjizevnost-u-18-stoljecu/>, posjećeno dana: 06. 12. 2013.

3.2. VID DOŠEN – PROSVJETITELJ SVOGA NARODA

U ovom ćemo poglavlju obratiti pozornost na autora epa – Vida Došena. Pokušat ćemo iznijeti činjenice i razloge koji su nagnali ovoga čovjeka da napiše djelo u nadi da će time upozoriti svoj narod na opasnosti koje su već naveliko prisutne, ali i osvijestiti običnoga čovjeka, potaknuti ga na rad i razmišljanje vlastitom glavom.

Vid Došen rođen je u malom dalmatinskom selu Tribnju, pa je pomalo čudno što se s vremenom odlučio preseliti u Slavoniju. Znajući činjenicu da je bio svećenik, ne čudi nas njegov način razmišljanja, a to je ujedno dodatna poveznica i razlog zašto je iz svoga naroda nastojao izvući ono najbolje. Bio je poticajan, isticao se svojim velikim znanjem. Nisu ga voljeli i poštovali samo svećenici, već i običan puk za koji je Došen najviše volio pisati. Znao je da bez potpore naroda ne može opstati. Najviše je pisao moralno-poučne knjige te se u njima, kao i u stvarnome životu zalagao za seljake, htio im je olakšati težak život (vidi Došen, 1969: 5.-8.).

Boravak među seoskim svijetom utjecao je u drugom smjeru na Došena: živeći u narodu i s narodom uvjerio se kako je u Slavoniji prijeko potreban rad oko pučke prosvjete. Opće ideje Došenova doba o potrebi prosvjećivanja najširih narodnih redova, kojima su već bile i u Slavoniji zadojene bistrije glave, izgrađivale su se u Došena sve jasnije i jače kada je kao župnik na svoje oči i dugim vlastitim iskustvom upoznao slavonsko selo svojega doba (Došen 1969: 8). Došen je već tada shvatio da je najbolji način upoznavanja naroda ako se s njima zaista diše i živi.

Došen je bio jedan od mnogih naših književnika onoga doba koji su upozoravali na neimaštinu i dokolicu svih generacija. Na samome smo početku spomenuli kako se u epu oslanjao na Sedam smrtnih grijeha nastojeći dokazati kako čovjek koji živi na taj način i nije čovjek. S time bi trebao biti upoznat

svaki kršćanin koji živi svoju vjeru i koji na pošten način želi ostvariti svoje životne ciljeve.

Aždaja sedmoglava nastala je kao jedna vrsta upozorenja ljudima zbog lošeg načina života prepunog grijeha i poroka, ali ujedno iznosi i misli kako bi te rane trebalo zaliječiti i krenuti ispravnim putem bez grijeha, kako bi svi mirno živjeli na drugom svijetu, u životu poslije smrti. Bio je to putokaz za bolju budućnost. Došen se strogo protivio noćnim izlascima i druženjima jer je to bio glavni izvor razularenosti muške i ženske mladeži. Odlučno je osuđivao pobačaj, neumjerenost u jelu i piću. Nije se libio kritizirati niti više društvene slojeve, pa je tako osuđivao suce koji su uzimali mito. Htio je biti socijalno pravedan i želio je ravnopravnost bogatih i siromašnih (vidi Došen 1969: 9-12).

Vidljivo je kako je Došen bio primjer pravednoga čovjeka koji je želio samo najbolje za narod. Obzirom da i danas živimo u vrlo sličnoj situaciji i vremenu u kojem je mladež razularena kao nikada prije, potreban nam je jedan Došen i njegove riječi mira, upute za bolji život. Nažalost, sve je veći generacijski jaz, sve je više mladih ljudi koji nastavljaju uživati u porocima i besposličarenju. Ponekad s tragičnim posljedicama. S druge pak strane gubimo kvalitetne ljude i dopuštamo im da odlaze u tuđinu za životom.

Na taj način, naš narod polako, ali sigurno, postaje sve bljeđi na karti svijeta, odnosno na karti živih i postojećih naroda. Mogli bismo reći kako se povijest ponavlja, a sasvim je sigurno da se treba ponoviti i prosvjetiteljstvo s Došenovim riječima koje bi trebale dugo odzvanjati u mislima čovjeka. Možda bi se narod tada probudio i (po)krenuo za dobro sebe i svojih bližnjih.

3.3. AŽDAJA SEDMOGLAVA

Nakon što smo saznali nekoliko činjenica o autoru, vrijeme je da obratimo pozornost na njegov, toliko spomenuti spjev, odnosno ep. Došen je napisao djelo koje je prethodilo Mažuranićevo *Pogledu u Bosnu*. Koncentrirano je na Slavoniju jer je to bila regija koja je vapila za izlazom iz, praktički, bezizlazne situacije. Kao što smo već spomenuli, *Aždaja sedmoglava* imala je veliki cilj i važnost. Došen je nastojao probuditi svoj usnuli narod i potaknuti ga na rad. *Aždaja* u sebi krije stvarnost onoga, ali i ovoga doba, a Došen je ovom temom narod htio suočiti s realnošću pred kojom su mnogi zatvarali oči.

Naveli smo kako je Došen iz Dalmacije preselio u Slavoniju. Slučajno ili ne, odabrao je upravo Slavoniju, regiju koja, umjesto da vuče konce života čitavoga naroda, uredno propada. U epu je spomenut život Slavonaca u 18. stoljeću. No to nije običan život, već slika prave stvarnosti. Šundalić i Pepić naglašavaju kako spomenuti ep obiluje slikama narodnoga seoskog života u Slavonaca (vidi Šundalić; Pepić, 2010: 256.).

Prema svemu sudeći, Došen je pravi sakupljač svevremenskih uspomena i trenutaka. Štoviše, on je jedan od nositelja i čuvara tradicije koja bi trebala biti vječno živa. Novim je generacijama ostavio veliko naslijeđe, htio je da upoznaju i nauče te znaju kako su živjeli njihovi preci, ali osim toga, ovaj je ep i veliko upozorenje kao i ulaganje u budućnost. Krivo je razmišljati kako je sreća u materijalnome. Upravo suprotno, čovjeka zapravo ispunjavaju drugačije vrijednosti s kojima se osjeća živim.

Tema spjeva određuje njegovu kompoziciju: ima sedam, odnosno osam kompozicijskih jedinica – svakomu je grijehu posvećeno jedno pjevanje, to jest ukor, a svima prethodi uvodna Trublja na ogled megdana sazivajuća u kojoj se objašnjava temeljna situacija iz koje izrasta spjev, a to je opis bitke između krijeposnih vitezova i grješne aždaje. Određene grijehe Došen vezuje uz određene karakterne osobine ljudi ili uz situacije. Kako bi što zornije prikazao

ružnoću i pogibeljnost svakoga smrtnoga grijeha, pisac često stvara nove riječi, a grijeha opširno opisuje različitim retoričkim sredstvima (Leksikon hrvatske književnosti – Djela, 2008: 28). U ovom je slučaju grješna aždaja Slavonija, odnosno Slavonci koji ne žive časnim i poštenim životom već uživaju u različitim grijesima.

Ponovno se vraćamo na početak kada smo naglasili kako je uvijek lakše odabrati nerad, nego prolijevati svoj znoj. Jednostavnije se prepustiti lagodnim strujama života i živjeti samo za takve trenutke, no život je mnogo više od toga. Prepustiti se besposličarenju znači da čovjek naprosto baca najdragocjeniji dar koji se može dobiti, a to je život.

Upravo je to jedna od činjenica koja rastužuje Došena kada promatra te seljake u Slavoniji tijekom 18. stoljeća. Oni nepokretno stoje u svojoj monotoniji, oslanjajući se na strance i pritom misleći kako će im oni pomoći, odnosno kako će od njihova sela učiniti primjer blagostanja. Prava se istina krije u tome što stranci samo žele izvući korist za sebe.

Aždaja sedmoglava temelji se na Sedam smrtnih grijeha s kojima Došen i uspoređuje život Slavonaca. Osim što ćemo ukratko objasniti spomenute grijeha, oslonit ćemo se i na rezultate do kojih su došle Zlata Šundalić i Ivana Pepić u radu *Svakodnevice u Došenovoj Aždaji sedmoglavoj*. Naime, one su proučavale elemente koji su obilježavali slavonsku svakodnevicu, a možemo ih povezati s osnovnim kršćanskim grijesima.

Pored toga, valja napomenuti kako je Došen ovo djelo napisao u smislu priručnika, ponajprije za neuke, ali i za sve ostale koji su se spotaknuli tijekom života.

Vid Došen se potrudio istaknuti važnost poštivanja određenih zapovijedi jer je to jedini način da se čovjek spasi od pakla. Međutim, u ljudima se oduvijek nalazi barem jedna klica znatiželje i potreba da se krše pravila jer je takav način života mnogo uzbudljiviji, a ujedno je ljepše živjeti u bogatstvu, na vrhu društvene ljestvice u obilju.

On je kao svećenik bio pravi prosvjetitelj koji je nastojao doprijeti do razuma u ljudima, koji je htio pokazati pravi put. Ovim nam epom ukazuje na mnoge životne prepreke te ističe kako su ljudi lakovjerni i ne vide pored zdravih očiju, odnosno, ne žele vidjeti.

3.4. SLAVONSKI SVAKODNEVNI GRIJESI

Čitavo vrijeme spominjemo Slavonce i način njihova života u 18. stoljeću jer se na taj način nastavljamo na ep *Aždaja sedmoglava* u kojem se ističu slavonske navike onoga doba.

Prije Došena i njegove *Aždaje sedmoglave*, spomenut ćemo Relkovićeve *Satira iliti divjg čovika*. U ovom se djelu također spominju Turci, ali kako kaže Davor Dukić, ovdje su oni prisutni kao jedna vrsta mentalne kategorije, to jest prikriveni uzrok lošeg ponašanja Slavonaca. Relković kritizira svoje Slavonce koji su praktički prestali cijeniti i živjeti na moralan te ispravan način. Autor spominje i tri razdoblja, Slavonija prije dolaska Turaka, Slavonija tijekom turske vladavine i Slavonija nakon odlaska Turaka kada je uslijedilo mukotrpano razdoblje i izlaženje iz krize okretanjem prema zapadu (vidi Dukić, 2004: 181.).

Teško razdoblje za Slavoniju opisao je Vid Došen. Iako je bilo i mnogo pozitivnih strana, autor se isključivo okrenuo na one negativne jer je htio naglasiti kako se ne slaže s načinom života Slavonaca koji su trošili svoje vrijeme na doslovno – ništa.

Osim na grijeh, osvrnut ćemo se na tri segmenta u djelu – stanovanje, hranu i modu. Što se tiče brige o kući, Došen naglašava kako Slavonci nimalo ne brinu oko svojih kuća, niti izvana, a niti iznutra. Autor posebno kori lijenog starješinu koji je kriv za kuću u raspadajućem stanju (vidi: Šundalić, Z.; Pepić, I., 2010: 260.) što ćemo i prikazati sljedećim stihovima:

*Krov uzčupan na sve strane
strši kanda plaši vrane,
gdi za vrebca mista nije
da u suhu gnizdo svije.*

...

*Al od krova što je gori,
još je temelj mnogo gori
zašto truo posve klonu
i u zemlju već potonu." ²*

Došen time naglašava kako je sve staro, oronulo, zapušteno, trulo, nestabilno... Vanjski izgled kuće u potpunosti korespondira s unutrašnjošću (vidi Šundalić, Z.; Pepić, I.; 2010: 261).

Ovo je samo jedan od dokaza koliko su Slavonci sve zapostavljali i nisu marili što će se dogoditi. U potpunosti su se predali porocima, ne vodeći brigu o svom domu, a niti sebi. Ono što su nekad davno stvorili njihovi preci, s vremenom je umiralo. Kuće nisu bile vječne, trebalo ih je popravljati i brinuti se za njih, izvana i iznutra, ali Slavonac to nije vidio i nije mu bilo stalo.

Osim nebrige za kuću, Došen ističe i slavonsku modu te hranu. Ne osvrće se samo na odjeću, pravila bontona, već i na higijenu ljudi za koju ističe da je veoma loša. Kićenje žena smatra bludnim, nemoralnim i neoprostivim činom (vidi Šundalić, Z.; Pepić, I.; 2010: 272). Što se jelo i pilo u Slavoniji Došenova vremena, saznaje se iz Aždaje kroz moralističko gledište koje uživanje u hrani uglavnom promatra u sklopu svečanih običaja i osuđuje u smislu kršćanskog grijeha (proždrljivosti) (Šundalić, Z.; Pepić, I.; 2010: 275).

Slavonci su pretjerali u svemu. Ušli su u svijet neimaštine, slijepo su pratili sve što je bilo loše. Naposljetku su došli do krajnje granice kada je Slavonija u potpunosti uništena i još se uvijek nije oporavila. Još uvijek vuče

² Primjer preuzet iz: Šundalić, Z.; Pepić, I.; *Svakodnevica u Došenovoj Aždaji sedmoglavnoj*, 2010: 260-261).

okove prošlosti i nažalost, svakim danom propada sve više. Ostaje prazna i blijeda s gorkim suzama.

Došen je na svoj specifičan način pokazao svoje mišljenje i stav prema Slavoniji 18. stoljeća. Ne podnosi i ne razumije nerad. Zbog toga snažno optužuje ljenčarenje mladih ljudi koji žele živjeti na *visokoj nozi*.

Došen se nimalo ne trudi umanjiti vrijeđanje, pretjerivanje i kritiziranje raspuštenice i nesretnice – Slavonije (vidi Šundalić, Z.; Pepić, I.; 2010: 278-282). Upravo ta svjetonazorska i stilska razina uvjetuju i oblikuju autorov nemilosrdan odnos prema grijehu, tj. Prema svakodnevicu zahvaćenoj Slavončevom grešnom prirodom. Stoga i dokumentarnost epa treba shvaćati i razumijevati uvjetno, s obzirom na Došenovu metodu preuveličavanja negativnih manifestacija svakodnevnoga čiji je cilj upućivanje nebeskim, vječnim vrijednostima (Šundalić, Z.; Pepić, I.; 2010: 282).

Sedam glavnih ili smrtnih grijeha spomenuli smo na početku rada i možemo reći kako ti isti grijesi predstavljaju lažnu stranu života i sreće. Svaki je grijeh usko povezan sa srećom i pozitivnom stranom. Međutim, čovjek je naivno biće koje se povodi za drugima i istima bezuvjetno vjeruje dok se ne uvjeri u suprotno.

Isto se događalo i sa Slavoncima koji su objeručke prihvatili *drugu* stranu života ne shvaćajući kako su zapravo prihvatili svoje uništenje. Prekomjerno uživanje bez ikakvoga truda i rada ne donosi sreću. U to su se uvjerali i Slavonci, samo je bilo prekasno. Ipak, mogu nam svima poslužiti kao životni primjer onoga što se ne smije. Grijeh je uvijek privlačan, ali valja u sebi pronaći snagu i oduprijeti mu se. Upravo je to svojim radom i djelom htio pokazati Došen.

3.5. DOŠENOV TEMELJNI MOTIV

Čovjek svojim rođenjem dobiva samo jednu i neponovljivu priliku da iskoristi dar života u pravom i potpunom smislu. Došen u svom djelu naglašava važnost i veličinu života suprotstavljajući grijeh i smrt. Na pomalo ljutit način prigovara Slavoncima i ne podržava njihov način života. Smatra kako Slavonci trate svoje živote, dokoličare i nesvjesno upropaštavaju sebe i svoju regiju.

Život je zaista jedinstveno i neponovljivo iskustvo koje čovjeka čini potpunim, no mogli bismo reći i kako je život poput dvosjekloga mača. S jedne strane čovjek teži živjeti i ići putem svoje vjere, dok je s druge to veoma teško. U nama je vječna borba i nerijetko čovjek poklekne. Odabire krivi put, okreće se protiv svoje religije i kulture te upada u ralje grijeha.

O tim grijesima glasno progovara Vid Došen u epu *Aždaja sedmoglava*. Već u samom naslovu vidljiva je poveznica. Osim grijeha, autor spominje i motiv smrti. Zašto je smrt toliko važan pojam?

Smrt je sasvim prirodna i normalna pojava. Od rođenja smo svakim danom korak bliži smrti. No postavlja se pitanje, mora li smrt ujedno značiti i konačan kraj. Moguće je da smrt znači i novi početak. Tema o Sedam smrtnih grijeha, odnosno o sedmoglavoj aždaji je preuzeta iz kršćanske moralne teologije, književno je bila obrađena dosta prije Došena.³

Najčešće pojam smrti plaši ljude jer većina smatra kako smrt znači konačan kraj. Uživanje u grijesima kasnije pojačava dolazak smrti. Vjerojatno je i to jedan od razloga zašto je Došen koristio motiv smrti i grijeha. Nastojao je uplašiti svoje mještane, možda se nadao da će doživjeti katarzu, ono pravo očišćenje i prosvjetljenje kako bi ugledali svjetlo koje će ih voditi prema pravome putu.

³ Primjer Marko Marulić i *Spovid koludric od sedam smrtnih grihov* (vidi Leksikon hrvatske književnosti – Djela, 2008: 28).

Smrt je nešto od čega svi bježe, ali ona je uvijek ovdje. Neizbježna je i nemilosrdna prema svima. Ipak, smrt ne mora biti samo ono negativno. Naprotiv, smrt označava i nudi novi život u nekom novom i drugom obliku, ali smrtni grijesi ne. Grijeh ostaje grijeh te se kao takav uvijek pamti. Slavonci su grijeshili na svim životnim područjima, a Došen ih je u tome nastojao spriječiti i pokazati im bolju stranu života.

Smrt označuje apsolutni svršetak nečega pozitivnog i živog: čovjeka, životinje, biljke, prijateljstva, savezništva, mira, neke epohe. Kao simbol, smrt je prolazni i uništavajući aspekt postojanja. Smrt je otkrivenje i posvećenje. Svaka inicijacija prolazi kroz fazu smrti prije nego što će otvoriti pristup novom životu. Ako biće koje ona pogodi živi samo na materijalnoj ili životinjskoj razini, tone u pakao; ali ako živi na duhovnoj razini, ona mu razotkriva polje svjetlosti (Chevalier, J.; Gheerbrant, A.; 1994: 612). Slavonci su živjeli na materijalnoj razini, samo su besposličarili, uživali u prekomjernom jelu i piću, zabavama, druženjima... Odbijali su duhovnu razinu i živjeli su suprotno kršćanskom učenju.

Kao što smo već ranije utvrdili, smrt ne mora biti loša. Ona nas zapravo oslobađa od svih patnji, muka, briga i boli. Otvara nam vrata u novi život, ona na neki način i jest život. Samo nas podsjeća da je uvijek potrebno ići prema naprijed, dalje i da je ona preduvjet napretka i novog života (vidi Chevalier, J.; Gheerbrant, A.; 1994: 613-614).⁴

Taj je isti napredak htio vidjeti Došen. Želio je da Slavonci, ali i čitav narod cijeni ono što ima te da svi budu ponosni na svoju kulturu. Oni su pak odabrali put grijeha i doveli se do propasti iz koje se nisu izvukli ni danas iako je prošlo mnogo vremena. Rekli bismo dovoljno vremena da se nešto i netko pokrene, a sve je ostalo stajati u monotoniji gledajući kako nam drugi upravljaju životom.

⁴ Preuzeto iz: Par, 2013: 9.

4. PUTOPISNA PROZA

Ovdje će nam glavno polazište biti djelo Matije Mažuranića *Pogled u Bosnu*. Riječ je o putopisu koji možemo svrstati među najbolja djela hrvatske književnosti jer ovo nije samo običan putopis. Ovo je upoznavanje drugoga svijeta u dubinu. Mažuranić je ovim zapisima čitatelju priuštio okuse, mirise, doživljaje, boje u islamskoj zajednici.

Najviše ćemo se osvrnuti na turcizme koji čine dio muslimanske kulture, religije, tradicije i još mnogo toga. Mažuranić je u ono vrijeme svojim putovanjem i istraživanjem te pisanjem svima uspio približiti orijentalni svijet, ljude, tradiciju, običaje. Međutim, njegov je putopis značajan i za naše vrijeme jer potvrđuje kako se mladi čovjek hrabro otisnuo na put u nepoznato, upoznao različite ljude, prikupio mnoštvo podataka i sve to zapisao na hrvatskome jeziku. Naškom jeziku koji je bio razumljiv svim ljudima. Zahvaljujući njemu, upoznat ćemo svijet koji je drugačiji od našega po pojedinim stvarima, ali i svijet koji različitostima daje priliku, znači život i kao takav traje stoljećima.

Također, ne smijemo zaboraviti na Mažuranićevu odlučnost, hrabrost i snagu jer se otisnuo na opasno putovanje. Bilo je mnogo prepreka i još više opasnosti na njegovu putu, ali uspješno je stigao na cilj. Nije odustajao, nailazio je na dobrodušne ljude koji su ga prihvatili te mu velikodušno otvorili vrata svijeta i života kakve on dotad nije poznao.

4.1. MATIJA MAŽURANIĆ

Obitelj Mažuranić uistinu je iznjedrila mnogo važnih hrvatskih ličnosti, koji nisu djelovali samo u književnome svijetu, već i političkome. Svojim su pojavama i riječju uspijevali doći do običnog čovjeka.

Prije Matije Mažuranića valja spomenuti Ivana Mažuranića i njegovo kultno djelo *Smrt Smail-age Čengića* koje je nastalo na temelju stvarnih događaja. *Vrijednost je djela višestruka. U odnosu na okolnu ilirsku književnost, Smrt Smail-age Čengića strši kao neobična i gotovo neočekivana pojava; nadalje, ona rješava sva temeljna pitanja još mlade novije hrvatske književnosti, prije svega pitanje izraza* (Frangeš, 1965: 15.). Ivan Mažuranić predstavlja zaista jednu izrazitu ličnost koja je svojim djelima ostavila neizbrisivi trag u hrvatskoj književnosti, ali i čitavome društvu.

S druge je strane Matija Mažuranić, čovjek koji je život pretvorio u inspiraciju i nadahnuće mnogima. Naime, riječ je o najmlađem sinu Ivana Mažuranića za čije školovanje nije bilo dovoljno sredstava pa je Matija bio prisiljen krenuti u kovačke vode, no od starije je braće mnogo toga naučio. Nakon što je završio zanat, otišao je u svijet kako je to bio i običaj u ono vrijeme. Zanimljivo je kako je dosta putovao, ali stigao se baviti poljodjelstvom, književnošću i kulturom općenito. Gdje god je putovao, uvijek bi se na kraju vratio Bosni koja ga je svojim orijentalnim svijetom naprosto okovala i privukla neobjašnjivom snagom. Bio je izrazito nemirna duha, neprestano u pokretu i imao je veliku želju za književnim i kulturnim osvajanjem Bosne u čemu je i uspio. Kovač u strukturi rečenice, graditelj u kompoziciji svojih slika, radoznali putnik u neprestanoj izmjeni svojih neočekivanih doživljaja, Matija je tipičan primjer pisca koji je zabavljen isključivo potrebom da iskaže ono što je vidio,

koji se stara samo oko toga da njegovo izvješće u svemu ostane vjerno prvotnom, iskonskom doživljaju (vidi Frangeš, 1965: 177.-179.).⁵

4.2. PUTOPIS KAO KNJIŽEVNA VRSTA

Općenito, ljudi tijekom putovanja stvaraju uspomene, najčešće su to fotografije, ali neki i zapisuju. Također, mnogo je onih koji pamte svoja putovanja po razgovoru s ljudima, isprobavanju egzotične hrane, upoznavanju nove kulture i običaja... Slično je učinio i Matija Mažuranić. On je spojio svoje zapise sa svime što je vidio, ali i naučio te čuo od drugih ljudi. Za putopis valja reći kako se radi o jednoj specifičnoj književnoj vrsti s kojom se povezuje i pojam romantizma.

Romantizam je intelektualna orijentacija i pokret koji je u Europi trajao od 1770-ih do 1840-ih godina. Glavne odlike prema kojima prepoznamo romantizam su:

- odbacivanje reda
- otpor prema racionalizmu
- isticanje emocija
- naglašavanje subjektivnog
- kult prirode
- dominiranje melankolije (poznatije kao svjetska bol)
- zanimanje za okultno, egzotično, folklor, tajnovitost, beskonačnost.⁶

Junaci su najčešće preslika samoga autora kojim prevladavaju emocije. Kao primjer možemo izdvojiti Georga Gordona Byrona koji je stvorio Childea Harolda, a zapravo je u njemu utjelovio sebe.

⁵ Preuzeto iz: Par, 2016: 4.

⁶ Preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr/>, (romantizam), dana: 1. 6. 2017.

Čitajući *Putovanje Childea Harolda* uočavamo taj romantičarski nesklad između junaka i ostatka svijeta. Upravo se zbog toga pojačava osjećaj boli, patnje, samoće, neshvaćenosti, promašenosti... Odbačen je od strane svih te kao takav odlazi. Međutim, upoznajemo i njegovu drugu stranu – buntovnički zanos putovanja. Odvodi nas u nepoznate i egzotične krajeve Španjolske, Portugala, Grčke, Italije. U njegovim zapisima nailazimo na mnogo zanimljivosti, a čitajući Byronovo djelo i sami postajemo putnici.

Putovanje Childea Harolda je književno djelo koje uz elemente drugih literarnih vrsta, sadrži i elemente putopisa. Putopis promatramo na dva načina. S jedne je strane riječ o književnoj, znanstvenoj vrsti teksta u kojoj autor izlaže svoje iskustvo koje je stekao tijekom putovanja. Putopis svoj razvoj tijekom povijesti može zahvaliti i putovanjima, migracijama, trgovinama, hodočašćima, zemljopisnim otkrićima, razvoju turizma... S druge pak strane putopis isključivo vežemo za književnost te ga promatramo kao estetsku jezičnu tvorevinu.⁷

Dakle, autor putopisa može biti zaista bilo tko, a putopis se može zvati putopisom ako u njega uključimo opise svega što vidimo, potom svoje emocije, doživljaje, zapažanja, dojmove... (vidi Solar, 2005: 225.).

Putopis je književna vrsta tematski oblikovana vjerodostojnim putovanjem subjekta diskursa (putnika, promatrača, putopisca) koji pripovijeda zgrade na putu, opisuje prostore kojima putuje i mjesta na kojima boravi, iznosi svoja zapažanja o ljudima koje na putu susreće, o njihovim običajima i načinu života te počesto o kulturnim i umjetničkim znamenitostima krajeva u kojima se zatječe (Duda, 1998: 333.).⁸

Osim toga, jedna od glavnih odlika putopisa je putopišćeva moć zapažanja te jezično oblikovanje slike stvarnosti jer, upravo je stvarna slika svijeta i

⁷ Preuzeto s: www.enciklopedija.hr, (putopis), dana: 1. 6. 2017.

⁸ Upravo zbog vjerodostojnosti putničke djelatnosti koja utemeljuje žanr, putopis pripada nefikcionalnim pripovjednim proznim oblicima i treba ga razlikovati od fikcionalnih tekstova koji sadrže putovanje kao tematsku okosnicu. Pripovijedanje i opisivanje temeljni su putopišćevi izražajni postupci. Pripovijedanjem je obuhvaćena putopisna događajnost (zgrade putnika-pripovjedača), a opisivanjem predmetnost putopisnoga svijeta (ljudi, prostori, građevine, umjetnički predmeti, itd. (Duda, 1998: 333.).

društva temelj ove književne vrste. Događaji ovise o samom činu putovanja i slijede jedan iza drugoga. Putopis⁹ je kao vrsta prepoznatljiv i po strukturi odlazak – put – dolazak (vidi Duda, 1998: 334.-337.).

Milivoj Solar smatra kako se putopis po svojim značajkama približava eseju odnosno romanu u kojem je fabula organizirana kao slijed događaja koji se također ostvaruju tijekom nečijeg putovanja (vidi Solar, 2005: 225.).

Mažuranićev *Pogled u Bosnu* predstavlja upravo takvu vrstu putopisa. Autor je redom zapisivao događaje, a pored toga i svoje doživljaje, razmišljanja, emocije. Odveo nas je u nama nepoznatu i egzotičnu, ali i vrlo opasnu Bosnu gdje nas je upoznao s različitim ljudima, islamom, muslimanskim običajima, međuljudskim odnosima...

Tadašnja je Bosna bila sasvim drugačija od ove kakvu poznajemo danas, što dodatno pojačava vrijednost i veličinu ovoga djela, ali i zahvalnost prema Mažuraniću koji je pokazao svu svoju hrabrost i odvažnost u onom trenutku kada se uputio u svoju, ali i našu pustolovinu života.

4.3. POGLED U BOSNU – OBILJEŽJA

Zaključili smo da je *Pogled u Bosnu* pravi primjer putopisa. Autor se čitatelju na jednostavan način potrudio približiti život i običaje drugoga naroda i zemlje. Svjesno ili nesvjesno, ispunio je sva očekivanja jednog romantičara. Odvažio se na putovanje u nepoznatu i opasnu zemlju, među ljude koje nikada prije nije vidio. Napravio je to jer je u sebi osjećao poriv za putovanje. Obilazio je ulice, promatrao tu živost među ljudima, zavirivao u svaki kutak. Na taj nam je način omogućio da mi danas možemo usporediti stanje sadašnjosti i prošlosti.

Povijesne činjenice ukazuju kako je prošlost bila vrlo živopisna, neprestano se nešto događalo, kretalo... Međutim, bilo je mnogo ratova što

⁹ Postoji i putopisna razglednica. Riječ je o kraćem tekstu kojim se obuhvaća samo jedna putopišćeva postaja i najčešće nema obavijesti o tijeku putovanja, već se u središtu pozornosti nalazi nekoliko odabranih motiva pomoću kojih autor slaže određenu sliku (vidi Duda, 1998: 337.)

znači da je opasnost bila na visokoj razini. Baš zbog toga, uvelike nas iznenađuje hrabri pothvat Matije Mažuranića o kome ćemo reći više u nastavku. Osmanlije su vrebale sa svih strana, opkolile su mnoga mjesta, zarobile mnogo ljudi, ali Matiju to nije uplašilo. On je imao svoj cilj.

Bez obzira na teško prijelazne granice, Mažuranić je uz pomoć drugih uspio doći do Bosne i upoznati taj specifičan kraj. Osim što je Mažuranić čitatelju priuštio putovanje, priuštio mu je i mogućnost iskušenja života na ulicama, učenje o drugačijoj i nepoznatoj, pomalo zatvorenoj kulturi.

Zaveo nas je mnogim umetnutim pričama, anegdotama te sasvim sigurno odveo u svijet egzotike, tajanstvenosti, misterioznosti kulture, muslimanskih običaja i tradicije.

Antun Barac ističe kako je Mažuranićev spis u potpunosti ispunio svoju zadaću (vidi Barac, 1992: 89.). *U njemu je na malo prostora zbito toliko novog i zanimljivog gradiva, da je mogao djelovati kao senzacija. Njegov pisac prikazao je i kršćane i muslimane, njihov javni i privatni život, njihove običaje, i higijenske prilike, i kuće, i trgove, i stoku, i siromahe i bogataše (Barac, 1992: 89.-90.).*¹⁰

Čitajući putopis, sa sigurnošću možemo tvrditi kako je Mažuranić vješto uspio prodrijeti u sve pore društva onoga vremena.

Ono što posebno raduje jest način pisanja. Poznato je da je Matija bio vrlo mlad kad je krenuo na taj put, nije imao previše iskustva, kako životnog, tako ni književnog, no uspio se ostvariti kao cjelovito biće te ostaviti iza sebe vječni trag i dokaz svojih pustolovina. Mažuranić je pisao po naški o čemu svjedoči i Ivo Frangeš:

Pogled u Bosnu prva je u prozi pisana knjižica, o kojoj se kazati može da je baš naški pisana. Njome je pisalac dokazao da u njem ne ima pomiješanih

¹⁰ *Pogled u Bosnu zanimljiv je od početka do kraja. Njegov je pisac, nenatrunjen stranim putopisima, iznosio stvarne doživljaje. Gledao je i proučavao ljude i njihov način života, te to iznosio jezikom, kojim govore prirodni, razumni ljudi, nepokvareni knjiškom mudrošću. Iznio je vrlo mnogo pojedinosti, kakvih učeni ljudi ili ne zapažaju ili ih ne znaju zapisati (Barac, 1992: 90.).*

duševnih elemenata, nego da ćuti naravski, misli samo čisto jasno i vedro što pod vještim njegovim perom i narodno odijelo ili forma stiće, (riječju)... (Frangješ, 1965: 175.).

Autor piše na jednostavan način koji je razumljiv njegovom narodu. Sasvim je sigurno da je ovo putopis u pravom smislu riječi. Mažuranić zapisuje ono što vidi, čuje i osjeća čime daje poseban pečat ovom djelu.

O Mažuranićevu djelu, odnosno načinu kako je ono nastalo, piše i Stanko Vraz. Izrazito hvali Mažuranića i napominje kako je putovanje u Bosnu jedan izvanredan pothvat. *Teško bi ikoji Europljanin tako proniknuo duboko u život Bosanaca, napose muslimana, i opisao ih tako lijepo, čistim narodnim jezikom, kako je to učinio jedan od naših rodoljuba* (Frangješ, 1965: 176.).

Putopis svakako treba dodatno cijeliti kada znamo da Mažuranić nije bio nikakav učenjak, već zanatlija, *običan* kovač. Njegova obitelj nije bila u mogućnosti školovati ga, ali je Matija dokazao kako se svo znanje ne krije isključivo u knjigama i školama, već ima mnogo toga i oko nas, u društvu. Samo valja iskoristiti svoj talent, a upravo je to Matija i učinio i podjednako oduševio sve i publiku i kritiku.

Mažuranić je znanje imao u sebi, krio ga, a pokazao ga je svima kad je osjetio pravi trenutak, kad se on sam osjetio dovoljno snažnim, spretnim i spremnim da iskreno i nesebično na svoj način sa svima podijeli svoje vlastito iskustvo.

Frangješ dodaje kako je Matija Mažuranić *slučajno* postao veliki umjetnik, a time je dokazao kako umjetnost spaja dva elementa – smisao za stvarnost i sposobnost izražavanja tog smisla (vidi Frangješ, 1965: 183.).

4.4. SVIJET TURCIZAMA I STILSKE OSOBINE

Već smo ranije naveli kako ovaj putopis obiluje turcizmima što je sasvim logično s obzirom da su naši prostori bili pod opsadom Osmanlija.

Mnogo je turcizama koji su prodrli i u hrvatski jezik, a koje upotrebljavamo i danas kao da su oduvijek dio našega jezika. U ovom ćemo se poglavlju ipak baviti turcizmima koji su često spominjani u Mažuranićevu putopisu. Podijelit ćemo ih u tri kategorije: vjera, odjeća i arhitektura, a odabrane ćemo primjere usporediti s današnjim, suvremenim značenjem, to jest objašnjenjem.

VJERA

Uspoređivanje ćemo započeti s kategorijom vjere. Muslimanima je njihova religija iznimno važna. *Turci vjeruju u Boga Alaha i tri proroka Mojsija, Isusa proroka i Muhameda, od kojih se upravo Muhamed smatra najvažnijim* (Par, 2016: 10.). Imaju specifične obrede koji se dosta razlikuju od kršćanskih te se istih strogo pridržavaju. Primjerice, što se tiče molitve, muslimani posebno mole tijekom dana, posebno tijekom noći. Obred molitve obavljaju kod kuće i u džamiji.

Ono što čini pravu islamsku vjeru jest sljedeće: molitva, obavezni vjerski doprinos, post, hodočašće u Meku (vidi Religije svijeta, 1987: 312.). Muslimani se mole na poseban način. Naime, oni se klanjaju o čemu je svjedočio i sam Mažuranić¹¹. Autor se zaista potrudio detaljno objasniti svaki pokret tijekom

¹¹ *Klanjat se može svagde na svakom mestu. Kad će tko da se klanja, najprije mora štogod prostreti na zemlju; ako neima što drugo, a on sa sebe svuče haljinu i baci na zemlju. Zatim okrenuvši se na podne, digne ruke gore, pak metne palce za uho, a prste drži pružene u zrak, kao naša deca, kad će komu pokazati velike uši. Onda počme moliti pomalo u arapskom jeziku. Zatim donese ruke pred oči, pak drži otvorene dlane pred očima, kao knjigu, i kao da iz njih nešto čita. ... Opet se prigne i postavi ruke na kolena, onda klekne dole, klanja se glavom do zemlje, pak sede jedan čas na pete, i svedjer nešto žuberi. Ustane opet, pak se malo prigne metnuv ruke na kolena, opet donese dlane pred oči, i tako malo pročita, pak povuče dlanima niz obraz, kao da se umiva, i sad je svršio* (Mažuranić, 1992: 61.-62.).

molitve koja predstavlja pravi ritual. Koliko je molitva važan dio života unutar islamskoga svijeta, svjedoči činjenica da se muslimani mole čak pet puta dnevno. Činom molitve žele pokazati i dokazati svoje poštovanje prema Alahu, ali i svoju jedinstvenu predanost.

Prije svake molitve, muslimani prolaze obred pranja i to u zoru, podne, poslijepodne, nakon zalaska sunca i navečer. Molitvu vodi imam, a muškarci su odvojeni od žena¹². Svi zajedno vrlo pažljivo slijede imama te mole kao jedno tijelo. Svi se klanjaju u isto vrijeme na način da iz početnog stajaćeg položaja svi kleknu i čelom moraju dodirnuti tlo. Ovakvim načinom molitve muslimani iskazuju svoju ljubav i predanost prema Alahu. U svakoj molitvi ponavljaju se riječi Alah je velik, na kraju molitve svatko svojem susjedu s obje strane govori arapske riječi mira, a nakon toga slijede osobne molitve. Ono što je posebno za sve muslimane jest hadž, odnosno hodočašće u Meku (vidi Religije svijeta, 1987: 321.-322.).¹³

Molitva se obavlja na podu, odnosno na posebnom sagu na kojem vjernici kleče, a potom se klanjaju. Zanimljivo je što su muškarci i žene tijekom molitve uvijek odvojeni. Naime, u džamiji su muškarci u jednoj prostoriji, dok su žene u drugoj, najčešće na katu kako ih muškarci ne bi mogli vidjeti koji su im ionako okrenuti leđima. Tijekom molitve kod kuće, svi su u jednoj prostoriji, ali žene uvijek moraju biti iza muškaraca.

TURCIZMI	<i>Pogled u Bosnu –</i> ZNAČENJE¹⁴	<i>Rječnik stranih riječi –</i> ZNAČENJE¹⁵
<i>ćilim</i>	<i>sag</i>	<i>debela prostirka, sag posebnog, orijentalnog stila i kvalitetnog načina</i>

¹² Kada se mole kod kuće, nije potrebno odvajanje, ali je važno da žena bude iza muškarca.

¹³ Preuzeto iz: Par, 2016: 10.-11.

¹⁴ Preuzeto iz: Mažuranić, 1992: 82.-86.

¹⁵ Preuzeto iz: Anić; Goldstein; *Rječnik stranih riječi*, Novi Liber, Zagreb, 2005.

		<i>tkanja; molitveni – koji služi za molitvu prema vjerskim propisima</i>
<i>ćitap</i>	<i>knjiga od prisege</i>	<i>knjiga općenito; knjiga koja sadržava vjersku objavu i propise (Kur'an)</i>
<i>džamia</i>	<i>Muhamedovska crkva</i>	<i>muslimanska bogomolja s minaretom, unutrašnjim rasporedom (orijentacijom mihraba i vjernika) usmjerena prema Meki</i>
<i>sevap</i>	<i>zadužbina</i>	<i>dobro djelo koje po islamskom učenju zaslužuje Božju nagradu</i>
<i>hodža</i>	<i>muhamedovski pop</i>	<i>svećenik, vjeroučitelj, nastavnik, predavač u medresi</i>
<i>akšam</i>	<i>mrak, molitva pred mrak u Turakah</i>	<i>molitva u vrijeme od zalaza Sunca do potpunog mraka (po propisima islama)</i>
<i>Ramazan</i>	<i>post turski</i>	<i>deveti mjesec islamskoga lunarnog kalendara, mjesec velikog posta</i>
<i>Korban bajram</i>	<i>turski najveći blagdan</i>	<i>veliki muslimanski blagdan</i>
<i>Koran</i>	<i>muhamedovsko sveto pismo</i>	<i>sveta knjiga islama, riječi Božje prenijete Muhamedu, prihvaćene kao osnova islamskog prava, kulture, politike i književnosti</i>
<i>saba</i>	<i>zora</i>	<i>islamska jutarnja molitva, prva od pet dnevnih</i>
<i>abdest</i>	<i>umivanje</i>	<i>obredno pranje po propisima islama prije molitve</i>

ODJEĆA

Muslimani su jedinstveni i prepoznatljivi po svojoj odjeći. Mažuranić se posvetio i tom elementu. Muškarci i žene razlikuju se po tome što nose i na koji način. Odnosno, kako im je dozvoljeno.

Kao što smo već napomenuli, muslimani su u doba Mažuranića, a neki imaju i danas posebnu odjeću po kojoj su prepoznatljivi. Žene imaju posebnu odjeću koju moraju obući kada idu moliti u džamiju. Žene turske kad idju u džamiju, obuku nekakove dugačke halje kao što je kaludjerska, mantia ili habit, a na glavu metnu šamiju, kao jedan veliki obrus; u njega zamotaju obraz, a izpod brade pribodu iglom. Više očuih jim dodje obrus kao jedan trem (štrimić), iz pod kojega, ako upravo drže glavu, nemogu da vide daleko. Zato obično nose glavu odviše izvrnjenu na zatiljak (Mažuranić, 1992: 68.). Ono što je još zaintrigiralo našega autora jest način na koji su Turci hodali po ulici. Naime, hodali su pognute glave, radili su duge korake. Mažuranić je htio razgledati okolinu i nije mogao imati spuštenu glavu pa je često bio opsovan od strane Turaka jer su smatrali da uzdignute glave hoda samo pas, a pognute čovjek. Također, imati uzdignutu glavu i gledati u nečiju kuću, bila je velika uvreda za Turke jer su smatrali da takav čovjek traži tuđu ženu (vidi Mažuranić, 1992: 69.).¹⁶

TURCIZMI	<i>Pogled u Bosnu – ZNAČENJE¹⁷</i>	<i>Rječnik stranih riječi – ZNAČENJE¹⁸</i>
<i>dimie</i>	<i>svetice</i>	<i>ženske široke hlače u orijentalnom stilu</i>
<i>čakšire</i>	<i>hlače</i>	<i>dio muške nošnje, hlače od domaće valjane vune</i>

¹⁶ Preuzeto iz: Par, 2016: 11.

¹⁷ Preuzeto iz: Mažuranić, 1992: 82.-86.

¹⁸ Preuzeto iz: Anić; Goldstein; *Rječnik stranih riječi*, Novi Liber, Zagreb, 2005.

<i>mahrāma</i>	<i>rubac</i>	<i>hidžab – tkanina kojom se pokriva glava i vrat; znak skromnosti i simbol vjere¹⁹</i>
<i>šamija</i>	<i>ženski rubac oko glave</i>	<i>manja marama koju nose seljanke ispod većih marama²⁰</i>
<i>šalvāle</i>	<i>široke hlačetine</i>	<i>(šalvare) – duge hlače koje su šire u struku, a uže oko gležnjeva²¹</i>

ARHITEKTURA

Ono što svakako ostavlja bez daha, zasigurno je islamska arhitektura. Muslimani imaju specifične i jedinstvene građevine. Bilo da je riječ o džamiji, palači, kući ili običnoj ulici, svaka od tih konstrukcija ima pomno isplaniran dizajn uz mnoštvo detalja koji su naprosto neponovljivi. Muslimani su društveni narod, a za svoja će druženja uvijek radije odabrati vanjski prostor – trg. Također, njihove žene dosta vremena provode u uređenim vanjskim vrtovima – baščama.

Za žene su još izrazito važni haremi. Harem primarno predstavlja poseban i izdvojen prostor u kojem obitavaju isključivo žene, a muškarcima je ondje zabranjen dolazak i boravak.

Kao što su muslimani vrlo intrigantni i zanimljivi ljudi, a to smo vidjeli i putem Mažuranićeva zapisa, tako su im građevine očaravajuće i zaista posebne. Oduvijek usmjeravaju veliku pažnju i pozornost prostorima u kojima borave, bilo da je riječ o interijerima ili eksterijerima.

¹⁹ Preuzeto s: <http://www.dzemat.ch/>, dana: 1. 6. 2017.

²⁰ Preuzeto s: www.onlinerjecnik.com, dana: 1. 6. 2017.

²¹ Preuzeto s: www.vokabular.org, dana: 1. 6. 2017.

TURCIZMI	<i>Pogled u Bosnu – ZNAČENJE²²</i>	<i>Rječnik stranih riječi – ZNAČENJE²³</i>
<i>čaršija</i>	<i>trg, piaca</i>	<i>dio mjesta (ulica ili trg) u kojem se odvija glavni trgovački i društveni život</i>
<i>mahale</i>	<i>dio varoša, selo, četvrt</i>	<i>dio grada (gradska četvrt), dio sela (zaselak)</i>
<i>džamija</i>	<i>Muhamedovska crkva</i>	<i>muslimanska bogomolja s minaretom, unutrašnjim rasporedom (orijentacijom mihraba i vjernika) usmjerena prema Meki</i>
<i>harem</i>	<i>ženski stan</i>	<i>ograđeno džamijsko dvorište koje je jednim dijelom i groblje; ženski dio kuće, odijeljen od ostalih prostorija u koji je muškarcima ulazak zabranjen; skupno ime za supruge i ostale žene u muslimanskoj kući</i>
<i>bašča</i>	<i>vrt</i>	<i>gradina, vrt</i>
<i>ćuprija</i>	<i>most</i>	<i>most orijentalne gradnje</i>

²² Preuzeto iz: Mažuranić, 1992: 82.-86.

²³ Preuzeto iz: Anić; Goldstein; *Rječnik stranih riječi*, Novi Liber, Zagreb, 2005.

4.5. LJUBAVNA PRIČA

Pored običaja, hrane, odjeće, arhitekture, Mažuranić je u svoj putopis uspio uklopiti i ljubavnu priču.

Točnije, uklopio je dio koji su mu prepričali Turci, a radi se o prelijepoj Fati i Mehmedu. Naime, prema toj priči, u Ašik mahali u davna su se vremena nalazili mladići i djevojke. Između ostalih, bili su tu i zaljubljeni Fata te Mehmed. Fata je plesala u kolu i pozvala je Mehmeda da se pridruži. U tom se trenutku dogodila tragedija, Mehmed je pao i na mjestu ostao mrtav. Fati se u tom trenutku slomilo srce od tuge te je i sama umrla sa svojim voljenim. Zajedno su ih pokopali, a od tog tužnog događaja, djevojkama je zabranjeno izlaziti na to mjesto (vidi Mažuranić, 1992: 206.).

Ipak, mladići i djevojke koji su slobodniji po ponašanju i dalje zalaze u Ašik mahalalu. Ovdje je Mažuranić odmah spomenuo pojam *ašikovanje* te povukao i paralelu s kršćanima. Oni koji se strogo drže islamskih pravila i običaja, moraju prihvatiti činjenicu da se brakovi uglavnom dogovaraju od strane roditelja.

Ašikovati znači strastveno ljubiti. Od tog je naziva Ašik mahala dobila i ime. Muslimani mogu imati više žena, a onu koja im je najdraža nazivaju *milosnica*. Kršćani po vjeri mogu imati samo jednu ženu, ali mnogi pored zakonske žene imaju i svoje milosnice (vidi Mažuranić, 1992: 207.).

Ašikovati ide svaki pošten momak oko dvora svoje milosnice. Ponekoji ašikuje po dvije i po tri godine, navlastito ako je njezin otac protivan tomu. Kada mladi vide da se njezini roditelji njima nikako ne dadu vjenčati, onda se oni dvoje dogovore, pak ona pokupi svoje ruho koliko može ter po noći pobjegne dragomu. Njezin otac srdi se mnogo i gdje koji po tri i po četiri godine gleda da se svojemu grabljivomu zetu krvavo osveti. Ali koliko se on jače srdi, toliko se zet od njega uklanja. Kroz toliko vrijeme ili vidi tast da se osvetiti ne može, ili se

već sam od sebe ublaži ter se onda sa zetom pomiri i onda učine pir (Mažuranić, 1992: 207.).

Prema ovome zaključujemo kako se veza između mladića i djevojke u islamu strogo nadzire, a roditelji imaju izrazito važnu ulogu u svemu tome. Također, velike su razlike između muškaraca i žena u muslimanskome svijetu. Ponajprije su te razlike vidljive u pravima koja imaju muškarci odnosno žene. Muškarci zasigurno imaju više prava i slobode, dok su žene uglavnom vezane za dom i obitelj te kućanske poslove. U najstrožim uvjetima, žene ili uopće ne izlaze na ulicu, ili mogu izaći uz mušku pratnju.

4.6. MUSLIMANSKI OBIČAJI I KULTURA

Muslimani čine jednu od najvećih svjetskih zajednica. Imaju veoma bogatu povijest, slavnu prošlost, stoga ne čudi što imaju brojne običaje i zanimljivu kulturu.

Jedan od temeljnih običaja u muslimana je Kurban Bajram i Ramazan²⁴. Riječ je o njihovom najvećem i najvažnijem blagdanu te postu. Znamo da Ramazan traje mjesec dana i to je poseban mjesec za sve muslimane. U tom razdoblju oni pokušavaju pronaći svoj unutarnji mir, uče samodisciplinu, kontrolu i posvećenost vjeri. Tijekom dana ne smiju ništa jesti, piti ili pušiti. Ramazan predstavlja i razdoblje u kojem muslimani uče shvaćanje kako je to ne imati da bi kasnije mogli zahvaliti Alahu na onome što imaju.

Prema navedenome, vidljivo je kako su muslimani vrlo zahvalni ljudi i koji se oslanjaju na svoje molitve jer na taj način pronalaze svoj mir. Vjera im je veliki oslonac u životu i neizostavan je dio.

Ujedno je to i vrijeme davanja, milostinje i darivanja hrane siromašnima, ali i vrijeme obiteljskog sjedinjavanja i potpunog jedinstva. Tijekom posta

²⁴ *Ramazan je dakle post pred bajramom, i traje upravo koliko mesec danah na nebu, t.j. od mene do mene. Uz ramazan, od zore do mraka Turci, nesmiu ništa ukusiti; ni vode pit, ni čibuka pušiti: dapače mora se svaki čuvati, da i same sline u ustih nepogutne. Po varoših u večer pukne top, i onda idju jesti, a mogu jesti svu noć što tko ima: meso, kolače, ili što mu drago* (Mažuranić, 1992: 17.).

molitva je identična, ljudi se mole pet puta dnevno, ali tada te molitve imaju jači i veći značaj. U posljednjem tjednu Ramazana slijedi posebna noć poznata pod nazivom noć sudbine jer se smatra kako će upravo tu noć sve molitve biti uslišane. Naposljetku slijede molitve, a potom druženje s obitelji i prijateljima.

Od kršćana se razlikuju i po načinu kako sjede za vrijeme jela, ali i dok razgovaraju. Često znaju sjediti na podu i to prekriženih nogu, dok se pored njih nalazi mali stol. Mažuraniću je u sjećanju ostao običaj i način na koji Turci jedu. Posebno je zanimljivo što Turci sjede prekriženih nogu, prije blagovanja obavezno peru ruke, a nakon jela i usta i ruke. Autor ističe kako mnogi usta peru čak i sapunom. Na stolu nikad nema noža, a većina se hrane jede prstima (vidi Mažuranić, 1992: 70.).

S druge je strane preljub koji je, kako ističe autor, najveći grijeh. ...ako idje Turčin k tuđoj Turkinji, kad ga tretji put uhvate, udare ga na kolac. Ako idje Krstjanin k Turkinji, koja neima muža, tako prvi put, kad ga uhvate, mora se ili poturčiti, pak da ju uzme, ili ga nabiu na kolac; ako pak ova Turkinja muža ima, tako preljubnika bez iznimke udare na kolac. Ako Krstjanin idje k tuđoj Krstjanki, pak ga uhvate, tako odmah prvi put mu dadu ličinu na vrat (obese ga na ličini). A Turčin, kad god mu se blagoizvoli, može ići k Krstjanki, jer mu neima suda (Mažuranić, 1992: 72.).

Što se tiče odnosa između muškaraca i žena, možemo reći kako su po tom pitanju muslimani i kršćani dva različita svijeta. Kao što smo već ranije spomenuli, kod muslimana vrijede stroga pravila ponašanja i odnosa između muškarca i žene. Brak najčešće dogovaraju roditelji. Žena je uvijek podređena mužu, odnosno općenito muškarcu. Musliman po zakonu može imati više žena i sa svakom može imati djecu. Žene su uglavnom vezane za kućanske poslove i brigu o djeci.

S druge strane, kršćani predstavljaju mnogo slobodniji svijet i način života. Brakovi su većinom stvar izbora i dogovora između muškarca i žene koji žele stupiti u spomenutu zajednicu. Žene se slobodno mogu kretati, raditi. Imaju

sva prava kao i muškarci. Vidljivo je kako postoje mnoge razlike, ali upravo je to ono što ovaj svijet čini toliko posebnim i bogatim.

5. ZAKLJUČAK

Tijekom analiziranja odabranih djela uvidjeli smo koliko je naša okolina zapravo bogata različitostima koje moramo čuvati i cijeniti. Moramo cijeniti ostavštinu Vida Došena i Matije Mažuranića, dvojice hrvatskih književnika koji se nisu previše isticali, ali su nam ostavili važnu poruku. Obzirom da smo odlučili analizirati *Aždaju sedmoglavu* i *Pogled u Bosnu*, morali smo se suočiti s nekim stvarima pred kojima možda u stvarnosti bježimo. Naravno, riječ je o grijesima.

Došen se na radikalnan, vrlo oštar način osvrnuo na pravu stvarnost svoga doba i to ponajprije na području Slavonije, regije koja je u ono vrijeme propadala. Istražili smo kako se tada živjelo i istaknuli autorovu poruku te želju kako bi se trebalo živjeti. Ep *Aždaja sedmoglava* naglašava vrijednost života u duhu kršćanstva. Autor je nastojao osvijestiti kršćanski narod i ukazati im na pogreške te pomoći da krenu u pravome smjeru.

Suprotno tome, *Pogled u Bosnu* s Matijom Mažuranićem otkriva nam svijet islama. Zahvaljujući opsežnim zapisima, Bosna se može zaista doživjeti. Mažuranić se pokazao izvrsnim putnikom te putopiscem koji je velikodušno podijelio svoju životnu pustolovinu. Suočili smo se s neizbježnim ljubavnim problemima, muslimanskim običajima, brojnim turcizmima...

Valja istaknuti kako je turska velesila bila prisutna dugo vremena, točnije od 14. pa sve do početka 19. stoljeća. Stoga ne čudi činjenica da su upravo Turci ostavili mnogo svoje ostavštine na našim prostorima. Neke smo preuzeli i primjenjujemo ih čak i danas, a u našem je jeziku i mnogo turcizama kojima smo se bavili u radu.

Proučavati i pisati o vlastitoj, ali i tuđoj kulturi i tradiciji, zaista je vrlo kompleksno, ali istovremeno i ispunjava. Obojica autora htjela su svom narodu prikazati sliku svoga vremena, svojih doživljaja, razmišljanja. Oni su prihvaćali različitosti, baš kao što je to i naša zadaća jer upravo nas te razlike čine

potpunima. Iako su kršćanstvo i islam dva suprotna svijeta, ipak se dodiruju u jednom središtu koje su nam pokazali i Došen i Mažuranić, a to je kako biti, postati i ostati čovjek bez obzira na religiju, kulturu i tradiciju.

6. SAŽETAK

Primarni cilj mog završnog rada bila je usporedba epa Vida Došena *Aždaja sedmoglava* i prvog modernog putopisa u hrvatskoj književnosti Matije Mažuranića. Navedena djela nastala su u različitim razdobljima hrvatske književnosti, pripadaju različitim književnim vrstama, no u ovom radu povezana su kao cjelina, te je samim time uspostavljena cjelovita slika dviju nadasve različitih religija kršćanstva i islama putem kojih su nas navedeni autori uveli u svojim djelima. Vid Došen je napisao djelo koje je prethodilo Mažuranićevom *Pogledu u Bosnu*. Matija Mažuranić nas u svom putopisu jednostavnim jezikom i mirnim tonom opisuje krajolik Bosne i običaje tamošnjih stanovnika, dok je Vid Došen u svom pristupu radikalniji i susreće nas s ljudskim nemarom i grijesima.

Iako je putopis *Pogled u Bosnu* nastao u preporodno doba u njemu ne nailazimo na neke naglašene tendencije. *Aždaja sedmoglava* nastaje u razdoblju prosvjetiteljstva – vremenu kada se čovjek želi okrenuti prema pravim vrijednostima u životu, vremenu kada je Hrvatska u „tuđim rukama“ dok ostatak Europe održava mir.

KLJUČNE RIJEČI: ep, putopis, islam, kršćanstvo, prosvjetiteljstvo, romantizam, turcizmi

A TWOFOLD VISION OF THE WORLD AND LIFE IN AŽDAJA SEDMOGLAVA BY VID DOŠEN AND POGLED U BOSNU BY MATIJA MAŽURANIĆ

ABSTRACT

The primary goal of my scientific work was comparison of Vid Došen's *Aždaja sedmoglava* and Matija Mažuranić's *Pogled u Bosnu*. Both of the mentioned headlines are written in the different periods of the Croatian literature, they also belong to the different type of literature works, but here, they are connected so we have a complete picture of Christianity and Islam. Vid Došen wrote his *Aždaja sedmoglava* before Mažuranić's *Pogled u Bosnu*. Matija Mažuranić uses simple language and calm tone for describing Bosnian landscape and customs of the people who live there, on the other side, Vid Došen is much more radical while writing about human nonchalance and sins.

Although, *Pogled u Bosnu* belongs to the prevailing age, we don't find some key tendencies. *Aždaja sedmoglava* appears in time when human wants to turn to the right values of life, in time when Croatia is in the "strangers hands", while Europe lives in peace.

KEY WORDS: epic poem, book of travel, Islam, Christianity, enlightenment, romanticism, turcisms

LITERATURA

IZVORI:

- Došen, V.; *Aždaja sedmoglava*, u: *Stari pisci hrvatski – knjiga 34*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1869.
- Mažuranić, M.; *Pogled u Bosnu ili kratak put u onu krajinu*, Konzor, Zagreb, 1992.

KNJIGE:

- Anić, V.; Goldstein, I.; *Rječnik stranih riječi*, Novi Liber, Zagreb, 2005.
- Barac, A.; *Bilješka o piscu*, u: *Pogled u Bosnu ili kratak put u onu krajinu*, Konzor, Zagreb, 1992.
- Biti, V.; *Pojmovnik suvremene književnosti i kulturne teorije*, Matica hrvatska, Zagreb, 2000.
- Chevalier, J.; Gheerbrant, A.; *Rječnik simbola – mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Mladost, Zagreb, 1994.
- Dukić, D., *Sultanova djeca: Predodžbe Turaka u hrvatskoj književnosti ranog novovjekovlja*, THEMA i. d., Zadar, 2004.
- Frangeš, I.; *Matija Mažuranić*, u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, Zora, Matica hrvatska, Zagreb, 1965.
- Leksikon hrvatske književnosti – Djela*, uredile: Detoni-Dujmić, D.; Matanović, J.; Školska knjiga, Zagreb, 2008.
- Par, A.; *Aždaja sedmoglava – Vid Došen*, seminarski rad, 2013.
- Par, A.; *Pogled u Bosnu očima Matije Mažuranića*, seminarski rad, 2016.
- Pet stoljeća hrvatske književnosti: Ivan Mažuranić, Matija Mažuranić*, Zora, Matica hrvatska, Zagreb, 1965.
- Religije svijeta – enciklopedijski priručnik*, Kršćanska sadašnjost, Grafički zavod Hrvatske – OOUR, Zagreb, 1987.

Solar, M.; *Rječnik književnoga nazivlja*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.

Solar, M.; *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

Šundalić, Z.; Pepić, I.; *Svakodnevica u Došenovoj Aždaji sedmoglavoj*, u: *Riječki filološki dani – Zbornik radova 8*, Filozofski fakultet, Rijeka, 2010.

MREŽNE STRANICE:

Duda, Dean; *Bosanska pustolovina Matije Mažuranića*, Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, 1999., preuzeto s: www.hrcajkr.srce.hr, posjećeno dana: 27. 5. 2016.

Duda, Dean; *Žanrovi hrvatskoga romantičarskog putopisa*, Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, 1999., preuzeto s: www.hrcajkr.srce.hr, posjećeno dana: 27. 5. 2016.

<http://www.dzemat.ch/>, posjećeno dana: 1. 6. 2017.

<http://hrvatskijezik.eu/hrvatska-knjizevnost-u-18-stoljecu/>, posjećeno dana: 06. 12. 2013.

<http://www.enciklopedija.hr/>, pojam putopis, posjećeno dana: 1. 6. 2017.

<http://www.enciklopedija.hr/>, pojam romantizam, posjećeno dana: 1. 6. 2017.

Musa, Š., *Andrija Kačić Miošić i njegovi prosvjetiteljski i jezični prinosi*, Sveučilište u Zadru, 2006., preuzeto s: www.hrcajkr.srce.hr, posjećeno dana: 10. 9. 2017.

www.onlinerjecnik.com, posjećeno dana: 1. 6. 2017.

www.vokabular.org, posjećeno dana: 1. 6. 2017.